

شهر سوخته

شهر سوخته (Burned City) در ۵۶ کیلومتری زابل در استان سیستان و بلوچستان و در حاشیه جاده زابل - زاهدان واقع شده است. این شهر در ۳۲۰۰ سال قبل از میلاد پایه گذاری شده و مردم این شهر در چهار دوره بین سالهای ۳۲۰۰ تا ۱۸۰۰ قبل از میلاد در آن سکونت داشته اند.

کلنل بیت، یکی از ماموران نظامی بریتانیا از نخستین کسانی است که در دوره قاجار و پس از بازدید از سیستان به این محوطه اشاره کرده و نخستین کسی است که در خاطراتش این محوطه را شهر سوخته نامیده و آثار باقیمانده از آتش سوزی را دیده است. پس از او سر اورل اشتین با بازدید از این محوطه در اوایل سده حاضر، اطلاعات مفیدی در خصوص این محوطه بیان کرده است. بعد از او شهر سوخته توسط باستانشناسان ایتالیایی به سرپرستی مارتیسو توزی از سال ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۷ مورد بررسی و کاوش قرار گرفت. این شهر یکی از آثار تاریخی استان سیستان و بلوچستان به شمار می آید.

بر مبنای یافته‌های باستان شناسان شهر سوخته ۱۵۱ هکتار وسعت دارد و بقایای آن نشان می‌دهد که این شهر دارای پنج بخش مسکونی واقع در شمال شرقی شهر سوخته، بخشهای مرکزی، منطقه صنعتی، بناهای یادمانی و گورستان است که به صورت تپه‌های متوالی و چسبیده به هم واقع شده اند. هشتاد هکتار شهر سوخته بخش مسکونی بوده است. تحقیقات نشان داده است این محوطه بر خلاف اکنون که محیط زیست کاملاً بیابانی دارد و فقط درختان گز در آنجا دیده میشود، در پنج هزار سال قبل از میلاد منطقیهای سبز و خرم با پوشش گیاهی متنوع و بسیار مطلوب بوده و درختان بید مجنون، افرا و سپیدار در آنجا فراوان وجود داشته است. در آن دوران نیز این منطقه بسیار گرم بوده، اما آب رودخانه هیرمند و شعباتش به خوبی زمینهای کشاورزی شهر سوخته را سیراب میکرده است. دریاچه هامون در ۳۲۰۰ قبل از میلاد دریاچه‌های بزرگ و پرآب بوده و رودها و شاخه‌های قوی از آن منشعب میشده و در اطراف آن نیززارهای وسیعی وجود داشته است. در بررسیهای منطقیهای در اطراف شهر سوخته بستر رودخانه‌های مختلف و آبراههایی پیدا شده که به مزارع کشاورزی شهر سوخته آب میرسانده اند. در اولین فصل کاوش در شهر سوخته کوچه‌ها و خانه‌های منظم، لوله کشی آب و فاضلاب با لوله‌های سفالی پیدا شد که نشان دهنده وجود برنامه ریزی شهری در این شهر است

از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۳ تعداد ۱۴ گمانه به مساحت تقریبی ۲۳۰۰ متر مربع در گورستان شهر ،حفار ی شده و در نتیجه ۳۱۰ گور کشف شده است. طی کاوش های بعمل آمده توسط باستان شناسان ،برخی از مردم شهر سوخته را با لباس و پارچه کفنی دفن می کرده اند.در تعدادی از قبرها، آثار پارچه در روی بدن اجساد مردگان دیده می شود. پارچه ها به سه شکل مختلف در قبرها دیده می شود.

اشیاء سفالی اصلی ترین موادی هستند که تقریباً در همه قبرها وجود دارند در کنار این دسته از اشیاء ،هدایای دیگری ساخته شده از سنگ،چوب، پارچه در قبور دیده می شود.

شهر سوخته مرکز بسیاری از فعالیتهای صنعتی و هنری بوده، در فصل ششم کاوش در شهر سوخته نمونه‌های جالب و بدیعی از زیورآلات به دست آمد. در جریان حفاریهای فصلهای گذشته در شهر سوخته مشخص شد که با توجه به صنعتی بودن شهر سوخته و وجود کارگاههای صنعتی ساخت سفال و جواهرات در این منطقه، ساکنان شهر سوخته از درختان موجود در طبیعت محوطه برای سوخت استفاده میکرده اند. شهر سوخته مرکز بسیاری از فعالیتهای صنعتی و هنری بوده است....

باستان شناسان با یافتن مهرها و گردنبندهایی از لاجورد و طلا در یک گور در باره روشهای ساخت ورقهها و مفتولهای طلایی به تحقیق پرداختند و دریافتند صنعتگران شهر سوخته با ابزار بسیار ابتدایی

ابتدا صفحه های طلایی بسیار نازک به قطر کمتر از یک میلیمتر تهیه کرده و بعد آنها را به شکل لوله های استوانه ای درمی آوردند و پس از اتصال دو سوی ورقه ها به یکدیگر مهرهای سنگ لاجورد را در میان آن قرار میدادند. در شهر سوخته انواع سفالینه ها و ظروف سنگی، معرق کاری، انواع پارچه و حصیر یافت شده که معرف وجود چندین نوع صنعت، به ویژه صنعت پیشرفته پارچه بافی در آنجاست. تاکنون ?? نوع بافت پارچه یکرنگ و چند رنگ و قلاب ماهیگیری در شهر سوخته به دست آمده و مشخص شده مردم این شهر با استفاده از نيزارهای باتلاقیهای اطراف هامون سبد و حصیر میبافتند و از این نيزاها برای درست کردن سقف هم استفاده میکردند. صید ماهی و بافت تورهای ماهیگیری نیز از دیگر مشاغل مردمان شهر سوخته بوده است. شهر سوخته بدون شك جز شهرهای بسیار پیشرفته زمان خود بوده است. این نکته نه تنها در بقایای آثار معماری و کارهای ظریف دستی و صنعتی دیده می شود بلکه در سازمان دهی اجتماعی شهر نیز دیده می شود. شهر سوخته دارای تشکیلات منظم و مرتبی بوده است. آثار باقی مانده نشان دهنده این امر است که در این شهر طی هزاره سوم پیش از میلاد، دارای يك نظام مرتب و منظم آبرسانی، تخلیه فاضلاب و دانش پزشکی بوده تا آن حد که پزشکان این شهر نه تنها از علومی چون شکسته بندی آگاه بوده اند، بلکه می توانسته اند به اجرای اعمال شگفت انگیز جراحی مغز دست بزنند. از سوی دیگر پیدا شدن تنها لوح نوشته دوران آغاز ایلامی این شهر، همراه با آثار مهرها، نشان از ارتباطات تجاری و کنترل اقتصادی منطقه از سوی این جامعه دارد.

برای نخستین بار در شهر سوخته يك چشم مصنوعی متعلق به ۴۸۰۰ سال پیش کشف شد. به نقل از روابط عمومی پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی، سید منصور سید سجادی سرپرست گروه باستان شناسی شهر سوخته با اعلام این مطلب گفت: این چشم متعلق به زنی تنومند ۳۲ تا ۳۶ ساله است که در قبر شماره ??? در منطقه گورستان مدفون بوده است. وی با اشاره به مطالعات اولیه که بیانگر وجود آثار آبنه در زیر طاق ابرو است افزود: به علت طول زمان زیادی که بخش زیرین چشم مصنوعی با پلك در تماس بوده آثار ارگانیکی پلك چشم در روی آن قابل رویت است.

سجادی در خصوص جنس چشم مصنوعی اظهار داشت: جنس و ماده چشم یاد شده هنوز مشخص نیست و تشخیص آن به آزمایش های بعدی موکول شده اما به نظر می رسد در ساخت این چشم از قیر طبیعی که با نوعی چربی جانوری مخلوط شده استفاده شده است. سرپرست هیأت باستان شناسی شهر سوخته خاطر نشان کرد: در روی این چشم مصنوعی ریزترین مویرگ های داخل چشم توسط مفتول های طلایی به قطر کمتر از نیم میلیمتری طراحی شده اند. وی تصریح کرد: مردمك این چشم در وسط طراحی شده و تعدادی خطوط موازی که تقریباً يك لوزی را تشکیل می دهند در پیرامون مردمك دیده می شود و از دو سوراخ جانبی واقع در دو سوی این چشم مصنوعی جهت نگهداری و اتصال آن به حدقه چشم استفاده می شده است.

پنج هزار سال پیش در «شهر سوخته»، هنرمند نقاش، روی يك جام سفالین طرحی از يك «بز» را نقاشی کرد. او در نظر داشت که نقش بز را در اطراف دهانه جام تکرار کند، اما وقتی شروع به کار کرد، توانست در ۵ حرکت، بز را طراحی کند که به سمت درختی حرکت کرده و برگ آن را میخورد. این اولین باری بود که در جهان باستان، «تصویر متحرك» پا به عرصه حیات گذاشت.

سفالها در جهان باستان، نقش «بوم» را برای نقاشان و هنرمندان زمان خود ایفا میکردند. آنها با نقاشی روی سفالهای گوناگون، از اعتقادات و محیط اطراف خود به ویژه طبیعت پیرامون، به عنوان نماد استفاده میکردند.

در سفالهای «شهر سوخته»، که از متمدنترین و پیشرفتهترین تمدنهای باستانی در پنج هزار سال پیش است، نقش بز و ماهی بیش از هر نقش دیگری دیده میشود. بز و ماهی، دو حیوانی هستند که در این منطقه بیش از هر حیوان از آنان استفاده میشد و ساکنان شهر سوخته را به ادامه حیات اجتماعی خود امیدوار میکرد.

کشف این سفال، با نقاشی متحرک ثبت شده روی آن، در میان سفالهای این منطقه نیز بیمانند بوده است. این نقاشی، حرکت تصاویر را در کوتاهترین زمان ممکن روی جامی که قطر دهانهی آن ۸ سانتیمتر است، نشان میدهد. در دیگر سفالهای یافته شده در شهر سوخته، نقش متفاوتی دیده میشود که گاهی تکرار شدهاند. اما حرکتی در آنها دیده نمیشود.

از نگاه باستانشناسان، این کشف نشاندهنده آن است که مردمان شهر سوخته بسیار باهوش، هنرمند و در زمان خود پیشرو بوده اند.

